

*Др Александар Антић,**

Доцент на Правном факултету Универзитета у Крагујевцу

СОЦИЈАЛНО ПРЕДУЗЕТНИШТВО У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Апстракт: Социјално предузетништво се често у свакодневном говору описује као „бизнис по мери човека“. Ради се о облику предузетничке активности који је усмерен на решавање друштвених проблема у циљу побољшања положаја припадника угрожених друштвених група. У раду аутор појмовно одређује социјално предузетништво, па потом врши кратку компаративну анализу начина на који је социјално предузетништво позитивно-правно уређено у појединим европским државама и државама региона. Потом аутор указује на начин уређивања социјалног предузетништва и социјалних предузећа у Србији до доношења посебног прописа којим је нормиран њихов начин рада и деловања. На крају, предузима осврт на најзначајније одредбе посебног закона у Републици Србији, којим је уређена делатност социјалног предузетништва.

Кључне речи: Социјално предузетништво, социјално предузетништво у Републици Србији, социјално предузеће, Закон о социјалном предузетништву Републике Србије, решавање друштвених проблема.

* e-mail: aantic@jura.kg.ac.rs

Рад примљен: 13.07.2022.

Рад прихваћен: 31.07.2022.

Увод

Републику Србију, као уосталом и друге земље региона које се и даље налазе у поступку транзиције, који никако да доживи свој краја, карактеришу бројни друштвени проблеми и висок ниво сиромаштва. У тренутку писања овога рада, ти проблеми се само увећавају због нове глобалне економске кризе коју су произвели ратни сукоби у Украјини. Повећавају се трошкови живота, који утичу на инфлацију, најчешће запослени не могу да обезбеде пристојан живот од својих зарада, а велика незапосленост је и даље друштвени проблем од огромног значаја.

Дакле, Србију карактеришу бројни друштвени изазови и проблеми. На њих доносиоци одлука покушавају да утичу различитим пореским и економским политикама али и даље је сиромаштво у друштву изражено, тј. могли бисмо констатовати да се повећава. Сходно томе, евидентно је да треба тражити нове моделе, односно мењати постојеће ради решавања друштвених проблема који карактеришу нашу државу.

Предузетништво представља одређени начин рада и размишљања чији је циљ стицање добити за оног појединца који предузетнички делује. Суштина постојања привредних друштава, односно обављања привредне делатности у некој другој правној форми, састоји се у предузетништву, односно намери стицања добити кроз пружање услуга, односно продају добара трећим правним и физичким лицима.

Због тога синтагма „социјално предузетништво“, на први поглед представља спој неспојивог. „Предузетништво“ је окренуто ка предузетнику, тј. лицу које предузима одређене привредне активности ради задовољења својих личних интереса оличених у стицању капитала, а реч „социјално“, подразумева радње, које су уперене према друштвеној заједници и у својој бити садрже активности које за циљ имају задовољење неких општих потреба.

Социјално предузетништво може бити модел решавања друштвених проблема у Србији, који ће постићи боље резултате од оних који се тренутно користе. Показало се да социјално предузетништво у другим правним системима има позитивне учинке на смањење сиромаштва и елиминацију, односно ублажавање друштвених проблема, као и на свеукупно побољшање положаја припадника угрожених друштвених група.

1. Појмовно одређење социјалног предузетништва

Социјално предузетништво је као и бројне друге сложене друштвене појаве тешко дефинисати на један универзалан начин. Такође,

напоменули бисмо да је са социјалним предузетништвом нераскидиво повезано и социјално предузеће. Социјално предузеће представља правну форму у оквиру које се одвија социјално предузетништво.

„У организационом погледу, социјално предузетништво је практично исто као и пословање са циљем остварења добити; не представља добротворну организацију, већ привређивање које функционише на бази тржишног начина размишљања, са сопственим производима, услугама, купцима, тржиштима, трошковима и приходима.“¹ Организационо деловање по основу начела социјалног предузетништва, одвија се у оквиру социјалног предузећа. Најчешће, не постоји посебна правна форма социјалног предузећа, већ се социјално предузетништво одвија у оквиру постојећих привредних субјеката (друштва са ограниченом одговорношћу, задруга, предузетника, удружења која обављају допунски привредну делатност...).

Основни покретач социјалног предузетништва је стварање друштвене вредности, коју карактерише иновација или стварање нечег новог, при чему је социјално предузетништво првенствено вођено социјалним проблемом који треба решити, док социјално предузеће треба да има формат који мобилише ресурсе који су потребни за решавање тог проблема на ефикасан начин.² Социјално предузеће, послује профитно, односно и њему је у интересу да остварује добит али не како би се тај новац користио за задовољење приватних интереса, већ ради решавања одређених друштвених проблема.

Социјална предузећа играју улогу носилаца промена у друштвеној заједници, тако што усвајају мисију стварања и одржавања друштвених вредности, препознају и немилосрдно траже нове могућности за служење тој мисији, укључују се у процес континуиране иновације, прилагођавања и учења, храбро делују без ограничења ресурса који су им тренутно у доступни и показују повећани степен одговорности према својим клијентима.³

Делатност социјалног предузећа, односно социјално предузетништво, као његова есенција, је усмерена на одређене рањиве друштвене групе, како посредно тако и непосредно. Под рањивим друштвеним групама подразумевамо скупине лица која су због неког свог личног

1 Н. Крстић, *Социјално предузетништво*, Банкарство, бр. 1, Год. 2014, стр. 128.

2 А. Mthembu, В. Bamard, *Social Entrepreneurship: Objectives, Innovation, Implementation and Impact on Entrepreneurship*, Expert Journal of Business and Management, Volume 7, Issue 1, p 148.

3 L. A. Swanson, D. D. Zhang, *Social Entrepreneurship*, in *Entrepreneurship - Gender, Geographies and Social Context* (ed. Thierry Burger-Helmchen), IntechOpen, London, 2012, p 173.

својства у ризику од сиромаштва, односно без помоћи са стране тешко би могли да задовоље своје егзистенцијалне и друге потребе.

У социјалном предузећу припадници угрожених друштвених група могу бити организатори пословања, односно власници, запослени или корисници његових услуга. Уколико су припадници угрожених друштвених група власници социјалног предузећа, односно уколико су у њему већински запослени, да би се социјално предузеће сматрало предузећем које делује на основу начела социјалног предузетништва, корисници његових услуга или добара не морају бити припадници угрожених друштвених група. Уколико пак у социјалном предузећу нису већински запослени припадници угрожених друштвених група, односно уколико нису власници социјалног предузећа, онда корисници добара и услуга морају бити припадници угрожених друштвених група.

Свакако, подразумева се да суштина постојања социјалног предузећа мора бити решавање одређеног друштвеног проблема, кроз делатност социјалног предузетништва, без обзира на то да ли се тај проблем решава тако што су власници социјалног предузећа припадници угрожених друштвених група, већински запослени у социјалном предузећу или су корисници добара и услуга социјалног предузећа. Већина социјалних предузећа има за циљ мобилизацију и увећање имовине сиромашних и маргинализованих група кроз коришћење релативно малих улагања, ради остваривања одрживе привредне активности намењене припадницима тих група⁴.

Од социјалног предузетништва, треба разликовати сличне активности које су усмерене на решавање одређених друштвених проблема али се не предузимају од стране социјалних предузећа, већ од стандардних привредних субјеката. Као пример можемо навести друштвено одговорно пословање.

Друштвено одговорно пословање представља концепт пословања привредних субјеката, који у своје пословање интегришу бригу о друштву и животној средини на добровољној основи. Бити друштвено одговоран значи уложити ресурсе и људство у смањење утицаја које компанија има на животну средину и заједнице у којима послује, без обзира на то што на такву врсту пословања није приморана од стране државе и њених позитивноправних прописа.⁵

4 C. W. Letts, L. D. Brown, S. H. Alvord, *Working paper No. 5 -Social Entrepreneurship: Leadership that Facilitates Societal Transformation-An Exploratory Study*, Center for Public Leadership, 2003, p. 153.

5 Z. Tolušić, E. Dumančić, K. Bogdan, *Друштвено одговорно пословање и зелени маркетинг*, *Agroeconomia Croatica*, Vol. 4 No. 1, 2014, str.

За разлику од друштвено одговорног пословања које је повремено усмерено на решавање одређених друштвених проблема, које је најчешће привредни субјект који друштвено одговорно послује сам произвео, социјално предузетништво је трајно усмерено на решавање проблема у друштвеној заједници. Социјално предузеће трајно послује на начелима социјалног предузетништва, односно оно је основана и делује ради решавања проблема у заједници.

2. Кратак упоредноправни приказ социјалног предузетништва

Иако је социјално предузетништво тек недавно нормативно уређено у Републици Србији, оно има одређену традицију у нашој земљи. Развијало се углавном под утицајем модела социјалног предузетништва заступљеног у европским државама, а посебно имајући у виду то да су се бројна социјална предузећа делимично или у потпуности финансирала и даље се финансирају из средстава земаља чланица Европске уније али и фондова саме Европске уније.

Такође, социјално предузетништво је на поприлично сличан начин уређено у државама бивше СФРЈ, с обзиром на то да се ради о правним системима који деле заједничку правну историју и да су тржишта међусобно повезана и зависна, као и народи који живе у тим државама. Стога, су и друштвени проблеми идентични у готово свим државама бивше СФРЈ, те је стога идентичан приступ њиховом решавању путем социјалног предузетништва и социјалних предузећа.

Прве концепције социјалног предузетништва појавиле су се у кругу западних развијених земаља, али је постојала разлика између америчког и европског приступа. Британски модел социјалног предузетништва сличнији је америчком, док је француски модел сличнији канадском моделу. То доводи до закључка да се сусрећемо с разликама у почецима социјалног предузетништва, односно видљиве су разлике између англосаксонског концепта с једне и европскоконтиненталног с друге стране.⁶

Европска комисија је „социјално предузеће” дефинисала као предузетнички субјект без обзира на то да ли је правно или физичко лице:

- који у складу с уговором о оснивању, статутима или другим правним документом који би могао довести до одговорности на

6 M. Bull, *Challenging tensions: critical, theoretical and empirical perspectives on social enterprise*, International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research, 2008 14(5), p. 273.

темељу правила државе чланице у којој има седиште, као главни циљ има постизање мерљивих и позитивних друштвених учинака, а не стварање добити за друге сврхе и који пружа услуге или испоручује робу који стварају друштвени принос и/или примењује методе производње добара или услуга са социјалним циљевима;

- који приходе користи прво и основно за постизање својих примарних социјалних циљева и послује у складу с унапред одређеним поступцима и правилима за расподелу прихода како би се осигурало да та расподела не доводи у питање примарне социјалне циљеве;
- којим се управља предузетнички, одговорно и транспарентно, у првом реду укључивањем радника, клијената и власника повезаних с његовом пословном делатношћу.⁷

У Европској унији постоје четири облика социјалног предузетништва облик задруге, корпоративни облик, правни статус друштвеног предузећа у развоју и правни статус друштвеног предузећа. Корпоративни облик присутан је, у земљама као што су Француска, Португал и Шпанија. С друге стране, коначни правни статус имамо у Белгији, Данској, Финској, Литванији, Словачкој и Словенији. Такође је важно истакнути да су сви ови правни облици уједињени и признати у Италији, док у Пољској постоји посебан правни облик за социјална предузећа, који се назива друштвена деоничка друштва.⁸

У Чешкој су од стране органа јавне власти призната и препозната социјална предузећа и предузетништво од 2012. године. Од тада постоји посебан правни оквир за организације које делују за опште добро, односно које пружају социјалне услуге кроз привредне активности. Литвански Закон о кредитним задругама ступио је на снагу 2005. године, а Закон о друштвеним предузећима донесен је 2004. године. Према литванском праву, социјална предузећа могу имати било који облик, тј. могу бити јавна, приватна или непрофитна. Социјална економија појавила се на румунској политичкој сцени 2005. године током расправе представника невладиних организација о Оперативном програму развоја људских потенцијала Европског социјалног фонда. У последњих 20 година у Румунији се може приметити тренд убрзаног раста задруга, кредитних

7 Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the European Social Fund Plus (ESF+), 2018/0206(COD), Article 2.

8 P. Palić, N. Pejović, A. Pavković, *Društveno poduzetništvo u odabranim zemljama Europske unije*, Acta Economica Et Turistica, Vol 8 (2022), No. 1, str. 12.

унија и невладиних организација, као правних форми у оквиру којих се одвија социјално предузетништво. У Словенији је законом социјално предузетништво дефинисано као трајно обављање привредне делатности под посебним условима запошљавања, при чему стварање добити није једини и главни циљ предузећа.⁹

Не постоји посебан закон или правни облик за социјална предузећа у Мађарској.

Правни оквир који регулише организације које се могу сматрати социјалним предузећима предвиђен је законима који уређују рад различитих врста непрофитних организација и задруга (укључујући социјалне задруге), а посебно новим грађанским законом из 2011. године.¹⁰

У мају 2018. године у Словачкој је донет посебан закон о социјалној економији и социјалним предузећима. Овај закон је донео промене у смислу дефинисања социјалног предузетништва и креирања његовог пратећег екосистема, нудећи спектар финансијске и нефинансијске помоћи намењене искључиво социјалним предузећима, које се финансирају из јавних средстава или су подржане од стране институционалног оквира намењеног сектору социјалне економије.¹¹

Постојећа законодавна регулатива у Црној Гори још увек не препознаје концепт социјалног предузетништва. Иако је адекватан законодавни оквир неопходан за развој социјалног предузетништва у пуном смислу, они који би желели да се баве социјалним предузетништвом, могу искористити могућности постојећег законског оквира, попут прописа који уређују рад невладиних организација, волонтирање, професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом...¹²

Највећи број социјалних предузећа у Црној Гори, послује у форми невладиних организација, док знатно мање као друштва са ограниченом одговорношћу. Неколико организација има заштитну радионицу у складу са Законом о професионалној рехабилитацији и запошљавању

9 P. Palić, N. Pejović, A. Pavković, *Op. cit.*, str. 13.

10 É. Fekete, L. Hubai., J. Kiss, M. Mihály, *Social Enterprise in Hungary Concepts, Models and Institutions*, in *Social Enterprise in Central and Eastern Europe Theory, Models and Practice*, ed. (Jacques Defourny, Marthe Nyssens), p. 92.

11 Z. Polačková, *The Landscape of Social Enterprise in the Slovak Republic*, in *Social Enterprise in Central and Eastern Europe Theory, Models and Practice*, ed. (Jacques Defourny, Marthe Nyssens), p. 189.

12 S. Vuković, *Društvenim preduzetništvom do dobre ekonomije*, (ur. Sonja Vuković Tamara Todorović), Fondacija za razvoj sjevera Crne Gore, 2017, str. 16.

лица са инвалидитетом. Ове радионице дужне су запослити најмање 51% лица са инвалидитетом од укупног броја запослених лица.¹³

Социјално предузетништво се креће између јавног, приватног и цивилног сектора. Примери социјалног предузетништва у јавно-државном сектору су највидљивији када је у питању законски оквир, па тако можемо навести ентитетске законе о особама са инвалидитетом. Слични закони постоје везано за избеглице, расељена лица, одрживи повратак. Оба ентитета су донела низ закона из области заштитите средине, те субјекте обавезала не само да поштују одређене стандарде, него остварењем права на здраву животну средину, позвала организације на активности за очување природне средине, спречавање и смањење загађености, и тиме отворила простор бројним могућностима из области социјалног предузетништва.¹⁴

У Републици Хрватској не постоји посебан закон којим се уређује социјално предузетништво, али је обављање ових активности регулисано Законом о удругама¹⁵, Законом о задругама¹⁶, Законом о установама¹⁷. У Републици Хрватској многа предузећа која се баве решавањем друштвених проблема, била она профитна или непрофитна, сматрају се социјалним предузећима али због непостојања регулаторног оквира јавља се проблематика у законодавном делу.¹⁸

3. Социјално предузетништво у Републици Србији пре доношења Закона о социјалном предузетништву

До доношења Закона о социјалном предузетништву¹⁹, Републици Србији није постојао посебан пропис којим се уређивала материја социјалног предузетништва. Као и у већини посматраних земаља које смо навели у претходном делу рада, делатност социјалног предузетништва и социјалног предузећа, одвијала се у оквиру постојећих правних форми намењених за субјекте који се баве привредном делатношћу. Овакав начин рада социјалних предузећа и функционисање социјалног

13 М. Vuković, J. Bulatović, *Analiza potreba socijalnih preduzeća u Crnoj Gori*, Centar za razvoj nevladinih organizacija, str. 3.

14 S. Đermanović, *Studija o nacionalnom okviru za razvoj socijalnog preduzetništva u Bosni i Hercegovini*, Mreža za ruralni razvoj Bosne i Hercegovine, 2019, str. 12.

15 Zakon o udrugama, „Narodne novine“, br. 88/01, 11/02.

16 Zakon o zadrugama, „Narodne novine“, br. 36/95, 67/01, 12/02.

17 Zakon o ustanovama, „Narodne novine“, br. 76/93, 29/97, 47/99, 35/08.

18 V. Šimunić Rod, B. Bursać, K. Vreš, *Socijalno poduzetništvo kao izazov društvenih promjena: analiza socijalnog poduzetništva na primjerima iz prakse*, Obrazovanje za poduzetništvo, Vol11 nr 1 (2021), str. 97.

19 Закон о социјалном предузетништву, „Сл. гласник РС, бр. 14/2022.

предузетништва, трајало је до доношења Закона о социјалном предузетништву.

Иако је Устав Србије из 2006. године представљао добар правни оквир за функционисање социјалних предузећа, до доношења посебног закона није створена потребна правна регулатива за развој социјалних предузећа премда је нпр. Закон о привредним друштвима омогућавао да се социјална предузећа могу оснивати као друштва са ограниченом одговорношћу, а и Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом давао је нека обележја из којих се могао одредити појам социјалног предузећа.²⁰

Правне форме у оквиру којих смо препознавали социјална предузећа у Републици Србији до доношења Закона о социјалном предузетништву су бројне и различите и кретале су се од удружења грађана, задруга, предузећа за запошљавање особа са инвалидитетом, друштава са ограниченом одговорношћу, агенција за развој малих и средњих предузећа и пословних инкубатора.

Развоју социјалног предузетништва у Србији пре свега је допринео невладин сектор. Значајан моменат у развоју сектора је успостављање неколико мрежа невладиних организација и социјалних предузетника. Ове мреже окупљају локалне невладине организације и социјалне предузетнике и нуде платформу за заједничко приступање проблемима, за сарадњу и за лобирање и промовисање концепта социјалног предузетништва у јавности. Када је од 2008. године због глобалне економске кризе почела да се погоршава економска ситуација и у Србији, да расту незапосленост и стопа сиромаштва, тражена су нова решења која би помогла да се негативни ефекти кризе ублаже, те је тада социјално предузетништво препознато као алтернативан начин пословања који би омогућио стварање радних места за рањиве групе.²¹

Свакако је чињеница да у Републици Србији постојала потреба за социјалним предузетништвом. Бројни су друштвени проблеми, као и угрожени појединци којима је изузетно користило деловање социјалног предузетништва и предузећа. Изостанак посебног прописа којим се уређује социјално предузетништво, је био један од фактора који је ограничавао још већи развој социјалног предузетништва и предузећа. Међутим, пре доношења Закона о социјалном предузетништву један

20 Р. Брковић, *Социјално предузетништво – могућности и перспективе*, Радно и социјално право, стр. 148, XVIII (1/2014), стр. 143-152.

21 А. Алексић Мирић, Ј. Лебедински, *Социјално предузетништво у Србији: преглед и перспективе*, у: Економска политика Србије у 2015, Економски факултет, Београд, 2015, стр 221-222.

од проблема, који би требало отклонити у будућности је обезбеђивање финансијских средстава из којих би се барем делимично финансирало деловање социјалног предузетништва и предузећа и њихова даља популаризација.

4. Закон о социјалном предузетништву

Законом о социјалном предузетништву уређују се појам, циљеви, начела и област деловања социјалног предузетништва, правни положај, права и обавезе субјеката који обављају делатност са статусом социјалног предузетништва, услови за стицање и престанак статуса социјалног предузетништва, појам друштвено осетљивих група, подстицање развоја социјалног предузетништва и подршка друштвено осетљивим групама, регистрација статуса социјалног предузетништва, извештавање, надзор и друга питања од значаја за социјално предузетништво у Републици Србији. Закон о социјалном предузетништву је, ступио на снагу 15.02.2022, а примењује се истеком девет месеци од дана његовог ступања на снагу, осим одредбе члана 20, која се примењује од дана ступања на снагу овог закона. Закон није превише обиман и садржи 24. члана.²²

На оснивање, управљање, статусне промене, промене правне форме, престанак и друга питања од значаја за правни положај субјекта социјалног предузетништва сходно се примењује закон којим се уређује правни положај тих лица, ако Законом о социјалном предузетништву није другачије прописано.

Статусна промена у којој учествује субјект социјалног предузетништва спроводи се у складу са законом ако правни следбеник, односно сви правни следбеници те статусне промене настављају са пословањем у статусу социјалног предузетништва уз обавезу испуњавања услова за стицање статуса прописаних Законом о социјалном предузетништву.

На питања која се односе на поступак регистрације статуса социјалног предузетништва у надлежном регистру, а која Законом о социјалном предузетништву нису посебно уређена, сходно се

22 Даном ступања на снагу Закона о социјалном предузетништву престају да важе следеће одредбе:

1) чланови 28. и 34, у делу који се односи на социјално предузеће и организацију и члан 45. Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом („Службени гласник РС”, бр. 36/09 и 32/13);
2) тачка 2. Одлуке о отварању буџетског фонда за професионалну рехабилитацију и запошљавања особа са инвалидитетом („Службени гласник РС”, бр. 36/10, 83/12 и 46/13) у делу који се односи на социјално предузеће и организацију.

примењује закон којим се уређује поступак пред надлежним регистром и објављивање података и докумената у том регистру.

Субјект социјалног предузетништва може остварити олакшице и ослобођења у складу са прописима којима се уређују порези, доприноси за обавезно социјално осигурање, накнада за коришћење јавних добара и друге врсте новчаних обавеза.

Подзаконски акти неопходни за примену Закона о социјалном предузетништву, требало би да буду донети у року од девет месеци од дана ступања на снагу овог закона.

До тренутка писања овога рада, од подзаконских аката донета је само Одлука о оснивању Савета за социјално предузетништво²³. Одлуком је основан Савет за социјално предузетништво, који чине председник и чланови Савета, а техничку подршку Савету пружају секретар и заменик секретара. Савет чини једнак број представника јавног и приватног сектора, а мандат председника Савета, чланова, секретара и заменика секретара Савета траје четири године и они могу поново бити именовани. У функцији унапређења појединих питања из области развоја социјалног предузетништва, седницама Савета у складу са законом, по позиву и без права одлучивања и без права на накнаду за свој рад, могу присуствовати представници других органа власти, привреде и цивилног сектора, као и стручњаци из области социјалног предузетништва.²⁴

Сходно члану 3. Закона о социјалном предузетништву, социјална економија јесте економија чији је превасходни циљ остварење користи за ширу друштвену заједницу и друштвено осетљиве групе, а не стицање добити. Социјално предузетништво јесте обављање делатности од општег интереса, ради стварања нових и иновативних могућности за решавање друштвених проблема, проблема појединаца или друштвено осетљивих група и спречавања настајања и отклањања последица социјалне искључености, јачања друштвене кохезије и решавања других проблема у локалним заједницама и друштву у целини, а друштвено осетљиве групе су групе грађана којима је потребна додатна системска

23 Одлука о оснивању савета за социјално предузетништво „Сл. гласник Р“, број 59 од 20. маја 2022.

24 Сходно тачки 14. Одлуке о оснивању савета за социјално предузетништво накнада за рад председника и чланова Савета, као и секретара и заменика секретара Савета утврђује се у нето износу од 20% (двадесет процената) исплаћене просечне месечне зараде без пореза и доприноса, према последњем објављеном податку органа надлежног за послове статистике у тренутку остваривања права. Накнада за рад обрачунава се и исплаћује месечно.

подршка како би се могли равноправно укључити у животне токове заједнице.

Субјекти социјалног предузетништва јесу предузетник или правно лице које је стекло статус социјалног предузетништва. Предузетник је физичко лице регистровано за обављање делатности у циљу стицања добити, које по свом правном положају може испунити услове који су Законом о социјалном предузетништву прописани за стицање статуса социјалног предузетништва. Привредни субјект је домаће правно лице регистровано за обављање делатности у циљу стицања добити, а нарочито привредно друштво, задруга и друго правно лице, које по свом правном положају може испунити услове који су Законом о социјалном предузетништву прописани за стицање статуса социјалног предузетништва.

Субјект цивилног сектора је домаће правно лице које није основано у циљу стицања добити, а нарочито удружење, удружење у области спорта, фондација и друго правно лице, које по свом правном положају може испунити услове који су овим законом прописани за стицање статуса социјалног предузетништва.

Доношењем Закона о социјалном предузетништву у нашем правном систему први пут се дефинишу појмови попут социјалног предузетништва, социјалне економије и субјекта социјалног предузетништва. До сада су претходно наведени појмови имали теоретски одређену садржину у правном поретку Републике Србије, а сада имају и позитивноправну дефиницију.

Чланом 5. Закона о социјалном предузетништву одређена је друштвена улога социјалног предузетништва. Социјално предузетништво је усмерено на решавање друштвених проблема, у циљу повећања социјалне кохезије и развоја друштва. Социјално предузетништво јесте пословање у коме се остварена добит улаже у интеграцију друштвено осетљивих група, заштиту животне средине, рурални развој, образовање, културу, социјалне иновације и друге области од ширег друштвеног интереса.²⁵

Друштвено одговорно понашање субјекта социјалног предузетништва, обезбеђује се кроз примену међународно прихваћених

25 Социјално предузетништво се нарочито остварује кроз:

- 1) производњу добара и пружање услуга (социјалних, образовних, здравствених и др.), у складу са Законом о социјалном предузетништву;
- 2) радну интеграцију, у складу са Законом о социјалном предузетништву;
- 3) пословање које доприноси одрживом развоју девастираних подручја и локалних заједница;
- 4) пословање којим се решавају проблеми у другим областима од општег интереса.

стандарда који се односе на ограничење располагања имовином и добити стеченим у време и по основу статуса социјалног предузетништва, као и специфичним начином управљања субјектима социјалног предузетништва.

Чланом 6. Закона о социјалном предузетништву одређено је да се припадницима друштвено осетљивих група, сматрају, лица која се налазе у систему социјалне заштите, теже запошљива и незапослена лица у складу са прописима из области запошљавања и остала теже запошљива лица из посебно осетљивих категорија, као и припадници других осетљивих друштвених група одређених законом.

Област деловања субјекта социјалног предузетништва, нормирана је чланом 7. Закона о социјалном предузетништву. Субјект социјалног предузетништва обавља послове у различитим областима којима се доприноси остварењу друштвене улоге социјалног предузетништва, а нарочито обавља делатности којима се омогућава остварење социјалне, културне, економске и радне укључености припадника друштвено осетљивих група и задовољење њихових других специфичних потреба, као и остварење других идентификованих општих интереса унутар локалне заједнице и на републичком нивоу.

Чланом 8. Закона је одређено да статус социјалног предузетништва у складу са Законом може стећи предузетник који води пословне књиге у складу са прописима о рачуноводству, односно предузетник који није паушално опорезован, привредни субјект и субјект цивилног сектора који је регистрован за обављање привредне делатности.²⁶

26 Предузетник који води пословне књиге у складу са прописима о рачуноводству, односно предузетник који није паушално опорезован, може стећи статус социјалног предузетништва, ако је својом изјавом прихватио да: остварује једну или више друштвених улога у складу са чланом 5. Закона; послује у једној или више области у складу са чланом 7. Закона; расподељује добит у складу са ограничењем прописаним чланом 11. Закона; је обвезник извештавања у складу са чланом 13. Закона;

Привредни субјект може стећи статус социјалног предузетништва ако је својим актом прихватио да: остварује једну или више друштвених улога, у складу са чланом 5. Закона; послује у једној или више области, у складу са чланом 7. Закона; расподељује добит у складу са ограничењем прописаним чланом 11. Закона; управљање врши у складу са ограничењем прописаним чланом 12. Закона; је обвезник извештавања у складу са чланом 13. Закона;

Субјект цивилног сектора који је регистрован за обављање привредне делатности може стећи статус социјалног предузетништва ако је својим актом прихватио да остварује једну или више друштвених улога у складу са чланом 5. Закона; послује у једној или више области у складу са чланом 7. Закона; управљање врши у складу са ограничењем прописаним чланом 12. Закона; је обвезник извештавања у складу са чланом 13. Закона.

Општи услови неопходни за стицање статуса социјалног предузетништва сходно одредбама Закона о социјалном предузетништву исти су за предузетника, привредног субјекта и субјекта цивилног сектора. Као опште услове бисмо могли означити остваривање друштвене улоге, пословање у области деловања социјалног предузетништва и обавезу извештавања о испуњењу друштвене улоге. Поред општих имамо и посебне услове који зависе од правне форме субјекта социјалног предузетништва. На пример услов у погледу начина расподела добити постоји код предузетника и привредног субјекта постоји зато што је циљ ових правних лица, да стичу добит, а што није случај код субјекта цивилног сектора.

Сходно члану 9. Закона о социјалном предузетништву статус социјалног предузетништва стиче се на захтев предузетника, привредног субјекта или субјекта цивилног сектора, који се подноси регистру надлежном за његову регистрацију, без испитивања његове друштвене улоге и области деловања у смислу Закона о социјалном предузетништву.²⁷

Разлози за престанак статуса социјалног предузетништва, прописани су чланом 14. Закона о социјалном предузетништву. Статус социјалног предузетништва престаје брисањем тог статуса из Регистра на захтев субјекта социјалног предузетништва.²⁸

27 Уз захтев за стицање статуса социјалног предузетништва:

- 1) предузетник прилаже изјаву сачињену у складу са чланом 8. став 1. тачка 1) Закона о социјалном предузетништву;
- 2) привредни субјект прилаже оснивачки акт, статут или други општи акт, сачињен у складу са чланом 8. став 1. тачка 2) Закона о социјалном предузетништву;
- 3) субјект цивилног сектора прилаже статут или други општи акт, сачињен у складу са чланом 8. став 1. тачка 3) Закона о социјалном предузетништву.

28 Привредни субјект и субјект цивилног сектора уз захтев за брисање статуса социјалног предузетништва прилаже:

- 1) одлуку надлежног органа о престанку статуса социјалног предузетништва;
- 2) изјаву заступника тог субјекта, сачињену у форми јавнобележничке исправе, да је преосталу имовину и добит коју је стекао за време трајања тог статуса и по основу тог статуса тај субјект пренео на други субјект социјалног предузетништва у складу са члановима 10. и 11. Закона о социјалном предузетништву. Изјава се објављује на интернет страници органа који региструје статус социјалног предузетништва

Одлука надлежног органа о престанку статуса социјалног предузетништва не може се донети без претходне већинске сагласности представника запослених, односно корисника производа и услуга у колективном органу управе из члана 12. став 1. Закона о социјалном предузетништву, која се прибавља у форми јавнобележничке исправе.

Уз захтев за брисање статуса социјалног предузетништва предузетник доставља изјаву сачињену у форми јавнобележничке исправе да је преосталу добит коју је стекао за време трајања тог статуса и по основу тог статуса пренео на други субјект социјалног

Закон о социјалном предузетништву детаљно уређује област социјалног предузетништва. Из његових одредби се да закључити да исти не препознаје посебну форму социјалних предузећа, већ као социјална предузећа се могу означити постојећи правни субјекти уколико испуне услове постављене Законом о социјалном предузетништву. На основу изнетих одредби, да се закључити да је стицање и одржавање статуса социјалног предузећа поприлично формално. Ова врста формалности може одвратити одређене субјекте да се региструју као социјална предузећа. Међутим, верујемо да ће статус социјалног предузећа представљати одређену компаративну предност на тржишту, те је због тога законодавац предвидео његову посебну регистрацију. С обзиром да је закон релативно скоро донет, о ефектима његове примене моћи ћемо да говоримо тек након протока одређеног временског периода.

5. Закључак

Социјално предузетништво представља облик обављања привредне активности чији је циљ да на комерцијалном нивоу оствари одређени друштвени циљ. Социјална предузећа послују на начин на који послују остали привредни субјекти, у смислу да у свом начину рада углавном користе правила на којима почива капиталистички начин привређивања. Међутим, њима искључиви циљ није стицање профита, већ решавање одређених друштвених проблема, а како би се побољшао живот припадницима угрожених друштвених група.

Социјална предузећа, која обављају делатност социјалног предузетништва, друштвене проблеме решавају тако, што дистрибуирају добра или услуге припадницима угрожених друштвених група или омогућавају припадницима угрожених друштвених група да кроз учешће у њиховој власничкој структури или раду, обезбеде себи и члановима своје породице средства за егзистенцију.

Компаративно посматрано, не постоји велики број држава у Европи и региону, које имају посебан правни облик за социјална предузећа, односно посебне прописе којима се уређује делатност социјалног предузетништва и предузећа. У већини посматраних земаља, постојећи прописи омогућавају функционисање социјалног предузетништва и предузећа. Међутим, то поприлично отежава развој социјалног предузетништва, јер позитивно право не препознаје

предузетништва у складу са чланом 11. Закона о социјалном предузетништву. Изјава се објављује на интернет страници органа који региструје статус социјалног предузетништва

његове специфичности, па је самим тим и теже бавити се социјалним предузетништвом.

У Републици Србији, пре доношења Закона о социјалном предузетништву, није постојао посебан закон који је уређивао делатност социјалног предузетништва. Социјално предузетништво је предузимано уз ослонац на правне норме којима се уређује делатност осталих привредних субјеката, уз одређене специфичности које су биле наведене у неки прописима.

Након доношења Закона о социјалном предузетништву, створен је правни оквир за обављање делатности социјалног предузетништва. У наредном периоду ћемо видети да ли ће овај пропис допринети развоју социјалног предузетништва.

Литература и извори

Алексић Мирић А, Лебедински Ј, (2015), *Социјално предузетништво у Србији: преглед и перспективе*, у: Економска политика Србије у 2015, Економски факултет, Београд, 2015, стр. 219-228.

Крстић Н, (2014), Социјално предузетништво, *Банкарство*, бр. 1, Год. 2014, стр. 126-139.

Брковић Р, (2014), Социјално предузетништво – могућности и перспективе, *Радно и социјално право*, XVIII (1/2014). стр. 143-152.

Mthembu A, Barnard B, (2019), Social Entrepreneurship: Objectives, Innovation, Implementation and Impact on Entrepreneurship, *Expert Journal of Business and Management*, Volume 7, Issue 1, 2019, pp.147-177.

Lettsl C. W. Brown D, Alvord S. H, (2003), *Working paper No. 5 -Social Entrepreneurship: Leadership that Facilitates Societal Transformation-An Exploratory Study*, Center for Public Leadership, pp. 136-158.

Fekete É, Hubai L, Kiss J, Mihály M, (2021), Social Enterprise in Hungary Concepts, Models and Institutions, in *Social Enterprise in Central and Eastern Europe Theory, Models and Practice*, ed. (Jacques Defourny, Marthe Nyssens), pp. 84-101.

Swanson L. A, Zhang D. D, (2012) Social Entrepreneurship, in *Entrepreneurship - Gender, Geographies and Social Context* (ed. Thierry Burger-Helmchen), IntechOpen, London, pp. 171-190.

Vuković M, Bulatović J, (2016), *Analiza potreba socijalnih preduzeća u Crnoj Gori*, Centar za razvoj nevladinih organizacija.

Bull M, (2008), Challenging tensions: critical, theoretical and empirical perspectives on social enterprise, *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 2008 14(5), pp. 268-275.

Palić P, Pejović N, Pavković A, (2022), Društveno poduzetništvo u odabranim zemljama Europske unije, *Acta Economica Et Turistica*, Vol 8 (2022), No. 1, str. 1-23.

Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the European Social Fund Plus (ESF+), 2018/0206 (COD), Article 2.

Đermanović S, (2019), *Studija o nacionalnom okviru za razvoj socijalnog preduzetništva u Bosni i Hercegovini*, Mreža za ruralni razvoj Bosne i Hercegovine.

Vuković S, (2017), *Društvenim preduzetništvom do dobre ekonomije*, (ur. Sonja Vuković Tamara Todorović, Fondacija za razvoj sjevera Crne Gore.

Šimunić Rod V, Bursać B, Vreš K, (2021). Socijalno poduzetništvo kao izazov društvenih promjena: analiza socijalnog poduzetništva na primjerima iz prakse, *Obrazovanje za poduzetništvo*, Vol11 nr 1 (2021), str. 94-109.

Tolušić Z, Dumančić E, Bogdan K, (2014) Društveno odgovorno poslovanje i zeleni marketing, *Agroeconomia Croatica*, Vol. 4 No. 1, 2014, str. 25-31.

Polačková Z, (2021), *The Landscape of Social Enterprise in the Slovak Republic*, in *Social Enterprise in Central and Eastern Europe Theory, Models and Practice*, ed. (Jacques Defourny, Marthe Nyssens), pp. 184-198.

Закон о социјалном предузетништву, „Сл. гласник РС, бр. 14/2022.

Одлука о оснивању савета за социјално предузетништво „Сл. гласник Р“, број 59 од 20. маја 2022.

Закон о удругама, „Народне новине“, бр. 88/01, 11/02.

Закон о задругама, „Народне новине“, бр. 36/95, 67/01, 12/02.

Закон о установама, „Народне новине“, бр. 76/93, 29/97, 47/99, 35/08.

Aleksandar Antić, PhD.

Associate Professor at Faculty of Law University of Kragujevac

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

Social entrepreneurship is often described in everyday speech as a „human-made business“. It is a form of entrepreneurial activity aimed at solving social problems in order to improve the position of members of vulnerable social groups. In the paper, the author conceptually defines social entrepreneurship, and then performs a short comparative analysis of the way in which social entrepreneurship is regulated by positive law in certain European countries and countries of the region. Then the author points to the way of regulating social entrepreneurship and social enterprises in Serbia until the adoption of a special regulation that regulates their way of working and acting. Finally, it undertakes a review of the most significant provisions of the special law in the Republic of Serbia, which regulates the activity of social entrepreneurship.

Keywords: *Social entrepreneurship, social entrepreneurship in the Republic of Serbia, social enterprise, Law on Social Entrepreneurship of the Republic of Serbia, solving social problems.*